

**Ob 27. januarju, mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta
ZLO NI VSEMOGOČNO – MOGOČE SE MU JE UPRETI**

Soočenje z zločini Auschwitza je vedno tako silovito, da bi ga človek najraje takoj pozabil, zato mnogi taborišča nočejo nikoli več videti – A pozabiti se enostavno ne sme

---

V soboto, 27. januarja 1945 so vojaki Rdeče armade osvobodili mesto Auschwitz na jugu Poljske. Okoli treh popoldne so vojaki prišlo do vrat zloglasnega koncentracijskega taborišča na južnem obrobju mesta in hkrati do kake tri kilometre oddaljenega uničevalnega taborišča Birkenau. Dopoldne so osvobodili taborišče Monowitz, ki je preskrbovalo kemijski obrat koncerna IG – Farbenindustrie. Za 8.000 jetnikov v vseh treh taboriščih je bil to začetek konca grozot, ki so jih preživljali. Dobili so priložnost, da jih tudi preživijo, a žal ne vsi. Smrt je iz Auschwitza odšla pozneje kakor nacistični pazniki, za najmanj milijon in stotisoč jetnikov je osvoboditev prišla prepozno.

Od osvoboditve Auschwitza letos mineva 65 let. Šele ali že, odvisno, kako gledamo na to temno obdobje zgodovine 20. stoletja. Zloglasno nacistično koncentracijsko taborišče, za katerega se je zamisel porodila kmalu po izbruhu 2. svetovne vojne 1939. leta, je postalo sinonim za tragedijo holokavsta, ki je prizadela več kot 5,5 milijona Judov. In še mnoge druge, ki so postali žrtve nesmiselne rasistične politike in ideologije. Taborišče so začeli graditi spomladi 1940. leta, ukaz za gradnjo pa je podpisal esesovski vodja **Heinrich Himmler** 27. aprila 1940. Bil je pobudnik in glavni organizator gestapovskega nasilja, koncentracijskih taborišč ter množičnega uničevanja Judov, Romov in Slovanov. Že junija 1940 je v taborišče Auschwitz pripeljal prvi transport iz Poljske. Ko je bil sprejet nacistični načrt o »končni rešitvi judovskega vprašanja« je dobil prav Auschwitz nalogo uničevanja Judov. To nalogo je prevzelo predvsem veliko večje taborišče Auschwitz – Birkenau, katerega gradnjo je marca 1941 ukazal Himmler. Sestavljalo ga je več taborišč, ki so nemoteno delovala kot dobro premišljene tovarne smrti vse do osvoboditve januarja 1945. Po osvoboditvi so februarja in marca 1945 natančno pregledali taborišče in njegove ostanke. Podobe so bile grozljive, posebna komisija pa je našla več kot milijon kosov oblačil, 44.000 parov čevljev in 14.000 preprog. V tovarni usnja so odkrili sedem ton človeških las, zapakiranih v vrečke. Sedem ton las predstavlja najmanj 140.000 ljudi. Poskušali so dobiti oceno števila žrtev taborišča, a naloga je bila zelo težavna, saj je bila glavovina taboriščnih dokumentov uničena. Vse pa še zdaleč ni bilo zapisano na papir. A vsi sledovi le niso bili izbrisani in niso izginili, zato je mozaik žrtev tega taborišča postopoma prehajal v bolj znano celovito podobo nesrečnega dogajanja, ki mu ni para. Številke so se ugotavljale počasi, a dokaj zanesljivo, pri čemer ne smemo zanemariti dejstva, da je bilo kasnejše žrtve treba vendarle pripeljati v taborišče. In do tega trenutka je nekaj sledi le ostalo. Auschwitz je bil končna postaja zlasti za evropske Jude. V taborišče so jih vozili iz getov in internacijskih taborišč z vlaki po železnici. **Franciszek Piper**, zgodovinar iz spominskega muzeja Auschwitz – Birkenau navaja dokaj zanesljive podatke o številu taboriščnikov in žrtev. V mnogih državah so se namreč statistični podatki ohranili in tako omenja 438.000 Judov iz Madžarske (med njimi je bila tudi velika večina prekmurskih Judov, ki so bili v glavnem odpeljani konec aprila 1944 in maja istega leta pokončani), 69.000 iz Francije, 60.000 iz Nizozemske, 55.000 iz Grčije, 23.000 iz Nemčije in Avstrije, 25.000 iz Belgije, 10.000 iz Jugoslavije, nekaj manj iz Italije in Norveške ter 300.000 iz Poljske. A ta številka naj bi temeljila le na ocenah (dva milijona poljskih Judov je bilo umorjenih ali jih je umrlo v drugih uničevalnih taboriščih, predvsem v Treblinki, Sobiborju, Chelmu in drugod: 500.000 jih je umrlo v getih ali so jih tam usmrtili, 200.000 jih je padlo med različnimi eksekucijami). Strašne številke, ki se danes zdijo neverjetne. A jih je treba spoštovati, saj so naravnost grozljiv pokazatelj posledic še vedno nerazumljivega genocida med 2. svetovno vojno. Samo taborišče Auschwitz je terjalo 1,1 milijona mrtvih. Mar ni to prevelik davek človeških življenj zaradi radikalne rasistične politike, ki pa je po mnenju poznavalcev še višji, saj je bilo veliko dokumentacije tik pred pobegom upravnikov taborišča Auschwitz uničene. Treba pa je vedeti še to, da vsi tisti, ki so jih takoj poslali v smrt, niso bili vključeni v statistične podatke. In teh ni bilo malo. Danes bolj ali manj prevladuje številka 1,5 milijona žrtev Auschwitza, kar je sicer precej manj kot štiri milijone žrtev, o katerih se je rado govorilo vse do leta 1989. A ta ocena je bila vendarle močno pretirana. Ne glede na vse lahko zapišemo, da je bila tragedija Auschwitza neverjetna posledica mračne nacistične politike, ki nam mora biti vedno znova v opomin, da se strahote genocida ne bi ponovile. Tudi zato se je treba holokavsta

(v mednarodnem zgodovinopisju ta termin nadomešča »šoa – Shoah«) in njegovih posledic vedno znova spominjati in podpirati prizadevanja, da bi mladi tudi z izobraževalnimi programi dobili objektivne informacije o tem temnem poglavju zgodovine 20. stoletja. Na vsak način pa je treba preprečiti tudi zanikanje holokavsta. Žal se to rado dogaja.

Naj ob koncu zapisa izpostavim še razmišljanje uglednega pisca **Zygmunta Baumana** v njegovi knjigi *Moderna in holokavst*, ki pravi, »da se holokavst vsako leto še nekoliko bolj zmanjša na velikost zgodovinske epizode, ki se poleg tega še hitro odmika v preteklost. Pomen spomina nanj vse manj zajema potrebo po kaznovanju zločincev ali po poravnavi neporavnanih računov. Zločinci, ki so se izmuznili sojenju, so zdaj stari in že precej senilni; takšna je tudi oziroma bo kmalu večina tistih, ki je preživela njihove zločine. Če bi kaznovanje za zločine in poravnava računov izčrpala zgodovinski pomen holokavsta, bi to strašno epizodo lahko tudi pustili, kamor naj bi sodila – v preteklosti – in jo pustili prizadevnosti poklicnih zgodovinarjev. V resnici pa je poravnava računov samo eden od razlogov za to, da si holokavst zapomnimo za vedno. In to še majhen razlog – v nobenem drugem času to ni bilo tako očitno, kot je zdaj, ko ta razlog hitro izgublja, karkoli je ostalo od njegove praktične pomembnosti.« Najbolj uporabna pa se mi zdi njegova misel, »da holokavst ni zasebna lastnina (če je to sploh kdaj bil), niti lastnina storilcev, ki bi jih bilo treba kaznovati; niti lastnina žrtev, ki bi na račun minulega trpljenja prosili za posebno sočutje, koristi ali posebne pravice; niti lastnina prič, ki iščejo odrešitev ali potrdilo o nedolžnosti. Današnji pomen holokavsta je lekcija za celotno človeštvo.« V tem je pravo bistvo resnice, ki si ga velja zapomniti. Za danes in predvsem – za jutri!

Izhajajoč iz deklaracije o človekovih pravicah, ustanovne listine OZN in konvencije o preprečevanju in kaznovanju dejanj genocida je generalna skupščina OZN na 42. plenarnem zasedanju dne 1. novembra 2005 sprejela Resolucijo z naslovom »*Spomin na holokavst*«, s katero je razglasila 27. januar kot mednarodni dan spomina na žrtve holokavsta. Tega zdaj zaznamujemo tudi v Sloveniji, ne le kot dan spomina na holokavst, pač pa kot spominski dan slovenskih žrtev nacifašizma oziroma holokavsta. Slovenski taboriščniki so bili dolga leta prezrti in pozabljeni, kadar se je v Sloveniji in v tujini govorilo o žrtvah koncentracijskih taborišč, zato je prav, da se jih zdaj po tolikih letih vendarle dostojno spominjamo. Gre torej za naš pogum, da se tega zla nenehno spominjamo ...

Dr. Marjan Toš

Maribor, 11. 1. 2010